

**ΜΕΛΕΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ - Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗΣ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ**

Η αφαιρετική, απλή ή εμπρόθετη, συμπυκνώνει τις λειτουργίες τριών παλαιότερων πτώσεων:

της κυρίως αφαιρετικής (ablativus separativus =αφαιρ. του (απο)χωρισμού)

της οργανικής αφαιρετικής (ablativus instrumentalis) και της τοπικής αφαιρετικής (ablativus locativus)

Στην αρχαία ελληνική γλώσσα οι χρήσεις της κυρίως αφαιρετικής ενυπάρχουν στη γενική, ενώ της τοπικής και της οργανικής στη δοτική πτώση.

Η αφαιρετική προσδιορίζει ουσιαστικά, επίθετα, επιρρήματα και κυρίως ρήματα.

A. Η κυρίως αφαιρετική δηλώνει την αφετηρία, εννοούμενη ως:

α) Τοπική προέλευση (ex urbe-27, Romā-28: εμπρόθετη και απλή)

β) Καταγωγή (nobili genere natus-31, βρίσκεται και εμπρόθετη)

γ) Υλική αφετηρία ενός πράγματος (αφααιρετική της ύλης), συνήθως εμπρόθετη (ex ebore, 39)

δ) Σημείο της απομάκρυνσης και του χωρισμού, απλή ή εμπρόθετη: με ρήματα που σημαίνουν απέχω, απομακρύνω, ελευθερώνω, χωρίζω, στερώ, εμποδίζω (abstinerent pugnā-31, meā sede cedo-38)

(Το συντακτικό του Αχ. Τζαρτζάνου και του Θ. Κακριδή θεωρεί την αφαιρετική αυτή ως έμμεσο αντικείμενο των ρημάτων αυτών).

Το ρήμα που συναντάμε στα κείμενά μας και συντάσσεται με αφαιρετική ως αντικείμενο είναι το utor.

ε) Ποιητικό αίτιο: Το ποιητικό αίτιο, που εξαρτάται πάντα από ρήμα παθητικής διάθεσης, εκφέρεται:

- με απλή αφαιρετική, όταν είναι άψυχο (clamore vocatus -49),
- ενώ με a/ab + αφαιρετική, όταν είναι έμψυχο ή προσωποποιημένο άψυχο (ab hostibus-45)
- αντίθετα στην παθητική περιφραστική συζυγία το ποιητικό αίτιο εκφέρεται με δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου (omnia sunt excitanda tibi, C. Caesar = όλα πρέπει να ανασυγκροτηθούν από σένα, Γάιε Καίσαρα [...] 33)

στ) Σημείο εκκίνησης για σύγκριση (αφααιρετική συγκριτική), (fortior hoste-31, miserius bello-37)

ζ) Σημείο εκκίνησης για εκτίμηση ή κρίση (eventu cernatur-31)

η) το διαιρεμένο όλο (αντί γενικής διαιρετικής), όπως και στην αρχαία ελληνική (cuidam ex equitibus-45). (Λειτουργεί βέβαια ως ετερόπτωτος προσδιορισμός στο πτωτικό που αναφέρεται. Απαντάται εμπρόθετα).

B. Η οργανική αφαιρετική εκφράζει:

α) Τη συνοδεία, αν ο ρηματικός τύπος στον οποίο αναφέρεται η αφαιρετική δηλώνει κίνηση (tecum deduc-28), πάντοτε εμπρόθετη (cum + αφαιρετική).

β) Την κοινωνία και συνάπτεται με ρήματα που δηλώνουν κοινωνία, συμμετοχή, αλλά όχι κίνηση (cum filiā sororis persedebat-38, cum amicis futurus esset-48), πάντα συνοδευόμενη από την πρόθεση cum

γ) Τον τρόπο, (more-38, sententiis-42), απλή ή εμπρόθετη.

δ) Την ιδιότητα (homo facie squalida-14): Προσδιορίζει ουσιαστικό (ως ετερόπτωτος προσδιορισμός) και προτιμάται (αντί για τη γενική της ιδιότητας) όταν δηλώνεται εξωτερική/ σωματική ιδιότητα και ειδικότερα όταν πρόκειται για μέλη του σώματος. Επίσης, όταν δηλώνεται παροδική ιδιότητα και ειδικότερα παροδική ψυχική διάθεση.

Παρατήρηση: Αν βρίσκεται δίπλα στο συνδετικό ρήμα sum καλείται αφαιρετική κατηγορηματική της ιδιότητας, (corpore infirmo sum-40).

ε) Το όργανο, (hastā transfixit-31), ή το μέσο:

I) Το μέσο, όταν πρόκειται για πρόσωπο, εκφράζεται:

α) με την πρόθεση per + αιτιατική προσώπου ή

β) operā, beneficio, auxilio + γενική του προσώπου (cuius operā = per quem-31, quorum auxilio = per quos-37).

II) Το μέσο δηλώνουν επίσης οι αφαιρετικές που συνοδεύουν τα ρήματα

compleo,

afficio (tanto dolore est adfectus-28),

confido (opibus urbis nolite confidere-25, viribus suis confisus-31).

III) Το μέσο δηλώνουν και οι αφαιρετικές που συνοδεύουν τα επίθετα dignus (26), fretus (18).

στ) Το μέτρο ή τη διαφορά:

- συνάπτεται με επίθετα / επιρρήματα συγκριτικού βαθμού (multo minor-27).
- είτε με επιρρήματα που έχουν συγκριτική σημασία (paucis post diebus-24, post = αργότερα).
- είτε, τέλος, με ρήματα που έχουν παραθετική σημασία, όπως τα ρήματα διαφοράς, υπεροχής, σύγκρισης (quanto antecellat-31).

ζ) Την αναφορά: Προσδιορίζει επίθετα συγκριτικού βαθμού (minor natu-27), ή ρήματα με παραθετική σημασία (virtute antecellat-31)

η) Την αιτία (εσωτερικό αναγκαστικό αίτιο): όταν, δηλαδή, εκφράζει ψυχική αντίδραση:

- συνάπτεται συχνά με μετοχή παθητικού παρακειμένου που σημαίνει «παρακινήμενος, σπρωγμένος» όπως (permotus cupiditate-31).
- εδώ ανήκουν και οι στερεότυπες φράσεις iussu, iniussu, rogatu + γενική (iussu domini-24, iniussu consulis-31). Είναι πάντα απλή.

(αντίθετα το εξωτερικό αναγκαστικό αίτιο εκφέρεται με ob, per, propter + αιτιατική, μερικές φορές δε και με απλή αφαιρετική: longa morā standi fessa)

θ) Την ποινή: (morte multavit-31). Εξαιρείται η γενική capitis(14). Πάντα απλή.

ι) Την αξία: προσδιορίζει ρήματα που σημαίνουν αγορά, ανταλλαγή, πώληση και δηλώνει τη συγκεκριμένη υλική αξία (viginti milibus emit-29), πάντα απλή.

Όταν η αξία είναι αφηρημένη ή ηθική εκφράζεται με γενική πτώση (quanti sit-28).

Γ. Η τοπική προσδιορίζει την πράξη τοπικά ή χρονικά

Απαντάται απλή ή εμπρόθετη

αφαιρετική του τόπου = στάσης σε τόπο, (Athenis-28, in Asiā-30)

αφαιρετική του χρόνου, (in eo bello-30).

Εκφράζει επίσης κατάσταση (in exilio-21).

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ

Όπως τονίστηκε και παραπάνω, η αφαιρετική απαντάται άλλοτε απλή και άλλοτε εμπρόθετη. Οι προθέσεις που συνοδεύουν την πτώση αυτή είναι οι ακόλουθες:

Η πρόθεση *cum* εκφέρεται πάντα με οργανική αφαιρετική:

cum + οργανική αφαιρετική

Στα εξεταζόμενα κείμενα εκφράζει την κοινωνία ή τη συνοδεία

π.χ. *cum filiā persedebat* (38) = καθόταν μαζί με την κόρη (εμπρόθετη οργανική αφαιρετική της κοινωνίας)

tecum deduc (28) = φέρ' τον μαζί σου (εμπρόθετη οργανική αφαιρετική της συνοδείας).

Παρατήρηση: Όταν η πρόθεση *cum* εκφέρεται με αφαιρετική των προσωπικών αντωνυμιών, τότε παρατηρείται κράση, δηλαδή ένωση των δύο λέξεων σε μία, και αναστροφή πρόθεσης:

cum + te = tecum (28), *cum + se = secum* (48)

Η πρόθεση *in* εκφέρεται πάντα με τοπική αφαιρετική:

in + τοπική αφαιρετική

Στα εξεταζόμενα κείμενα δηλώνει στάση σε τόπο, κατάσταση, χρόνο.

π.χ. *in Asia* (30) = στην Ασία (εμπρόθετη τοπική αφαιρετική που δηλώνει στάση σε τόπο)

in periculo (45) (εμπρόθετη τοπική αφαιρετική που δηλώνει κατάσταση)

in eo bello (30) = σε αυτόν τον πόλεμο (εμπρόθετη τοπική αφαιρετική που δηλώνει

χρόνο)

Με κυρίως αφαιρετική εκφέρονται οι προθέσεις *de, ex, a/ ab, sine, pro*

de, ex, a/ ab, sine, pro + κυρίως αφαιρετική

Στα εξεταζόμενα κείμενα η κάθε πρόθεση δηλώνει:

de: αναφορά

ex: τοπική αφετηρία/ απομάκρυνση, προέλευση, αιτία, διαιρεμένο όλο, τρόπο

a/ ab: ποιητικό αίτιο, αφετηρία

sine: έλλειψη/ στέρηση, τρόπο

pro: αντάλλαγμα, υπεράσπιση, σύγκριση/ παραβολή

π.χ. *de interficiendo Caesare* (49) = για/ σχετικά με τη δολοφονία του Καίσαρα (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική της αναφοράς),

ex urbe (27) = από την πόλη (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική της απομάκρυνσης),

ex litteris (28) = από την επιστολή (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική της προέλευσης),

cuidam ex equitibus (45) = κάποιον από τους ιππείς (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική του διαιρεμένου όλου),

ex sententiā(49) = κατ' ευχήν (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική του τρόπου),

ab hostibus (45) = από τους εχθρούς (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική του ποιητικού αιτίου),

prope a muris (25) = στα τείχη (εμπρόθετη κυρίως αφαιρετική της αφετηρίας),

sine fine (10) = χωρίς τέλος (εμπρόθετη αφαιρετική που δηλώνει τον τρόπο),

pro quo (21) = για το οποίο ως αντάλλαγμα (εμπρόθετη αφαιρετική του ανταλλάγματος),

pro re publicā (46) = για την πατρίδα (εμπρόθετη αφαιρετική της υπεράσπισης),

pro libero (28) = ως ελεύθερος (εμπρόθετη αφαιρετική της σύγκρισης/ παραβολής).

Ημερομηνία τροποποίησης: 17/01/2012